

Петро САБАТ

ПОЧИТАННЯ ПРЕСВЯТОЇ ЄВХАРИСТІЇ В УГКЦ¹

Почитання Пресвятої Євхаристії у Христовій Церкві почалось одразу після встановлення таїнства пресвятої Євхаристії Ісусом Христом на Тайній Вечері у Великий Четвер. У I тисячолітті почитання пресвятої Євхаристії і у Східній, і в Західній Церкві завжди було поєднане зі звершенням Божественної Літургії та Причастям вірних². Святі Отці I тисячоліття Східної та Західної Церков звершували це почитання тільки в поєднанні зі служінням Божественної Літургії. Вони безнастанно закликали вірних до частої і навіть щоденної участі в Божественній Літургії та святому Причасті. Перші християни так любили й цінували Божественну Літургію, що навіть під загрозою смерті брали в ній участь. Для них бути на Святій Літургії та приймати Ісуса Христа (поєднуватися з Ісусом Христом у святому Причасті) було найбільшою ласкою і привілеєм, а бути виключеним з участі у Божественній Літургії та святому Причасті – найбільшою карою.

У цій доповіді запропоновано коротку застанову над почитанням Пресвятої Євхаристії у Східній та Західній Церквах у II тисячолітті; висвітлено, як саме звершувалося це почитання в УГКЦ упродовж століть, і представлено цілі Євхаристійного почитання, спільну для Східної і Західної Церков.

---

¹ Доповідь на Науково-практичній конференції «Євхаристія – джерело життя парафії» (Львів, УКУ, 23 вересня 2014 р.).

² Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*. Нью Йорк-Рим 1982, с. 183.

Почитання пресвятої Євхаристії у Східній і Західній Церквах у II тисячолітті

У XII ст. в Західній Церкві, щоб протидіяти ересям, які заперечували правдиву присутність Ісуса Христа під видами хліба й вина, пресвяту Євхаристію намагались зробити предметом особливого культу (почитання) й поза Божественною Літургією³. Так з'явилися обрядові практики почитання Євхаристійного Христа в кивоті.

У XIII ст. почитання Євхаристійного Христа в кивоті та особливе видіння у 1209 р. монахині-августиніанки, блаженної Юліяни з Льеж (у видінні вона побачила повний місяць у блиску із темною плямою на ньому, та зрозуміла, що місяць означає Церкву, а пляма – відсутність свята в честь Євхаристійного Христа), стають мотивом встановлення в Католицькій Церкві свята «Найсвятішого Тіла Господа нашого Ісуса Христа» («*Sanctissimi corporis Domini nostri Iesu Christi*»⁴).

В 1246 р. єпископ Роберт з Льеж через видіння блаженної Юліяни встановлює це свято у своїй дієцезії, і його вперше відсвятковано в 1247 р. у храмі св. Мартина⁵. Зі Льеж воно поширилося в інші місця.

У 1264 р. папа Урбан IV, з огляду на Євхаристійне чудо в Больсені⁶, наказує відзначати це свято в Католицькій Церкві як «Свято Христового Тіла»⁷. Пізніше, в 1311 р. на соборі у Вієнні папа Климент V підтверджує (через спротив духовенства і вірних почитати Пресвяту Євхаристію поза Божественною Літургією та брати участь у святі Христового Тіла) рішення свого попередника, і відтоді це свято стає загальним у Західній Церкві⁸.

Головною частиною святкування стають прилюдні процесії зі Святими Тайнами по дорогах і громадських місцях; щоб віддати

³ Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*. Нью Йорк-Рим 1982, с. 186.

⁴ М. Кунцлер. *Літургія Церкви*. Львів 2013, с. 560.

⁵ Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*, с. 186.

⁶ М. Кунцлер. *Літургія Церкви*, с. 560.

⁷ Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*, с. 186.

⁸ Там само, с. 186-188.

Євхаристійному Христові якнайбільшу почесть, започатковують різні практики: часте виставлення євхаристійних дарів, благословення ними поза Божественною Літургією, 40-годинні моління, святі Години, нічні адорації та інше⁹.

Тоді в Римо-Католицькій Церкві постає богослов'я євхаристійного культу з двома аспектами. Літургійний аспект Євхаристійного культу безпосередньо пов'язаний із Божественною Літургією та Причастям вірних, а позалітургійний – звершується окремим почитанням через виставлення освячених і в кивоті збережених святих дарів (Святих Тайн)¹⁰. Римо-Католицькі богослови підкреслюють, що протиставляти ці два аспекти Євхаристійного культу є помилкою; вони вважають їх взаємопов'язаними і наголошують, що при зосередженні всіх взаємин з Ісусом, утаєним у пресвятій Євхаристії, виключно в рамках Божественної Літургії, є небезпека позбавити Його присутності в решті часу та простору. Для РКЦ протиставляти Божественну Літургію та адорацію, так ніби вони змагаються між собою, вважалось б помилкою, оскільки в західному богослов'ї вони взаємопов'язані¹¹.

У Східній Церкві ніхто й ніколи не заперечував дійсну присутність Ісуса Христа у пресвятій Євхаристії, тому не було потреби ту присутність наголошувати окремим почитанням поза Божественною Літургією¹².

---

⁹ Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*, с. 188; М. Кунцлер. *Літургія Церкви*, с. 375-376, 489, 560.

¹⁰ Див. *Літургійна Агенда (богослужіння, освячення і благословення)*. Київ 2001, с. 5-28.

¹¹ Як зазначив 7 червня 2012 р. під час проповіді у свято Найсвятіших Христових Тіла і Крові Папа Бенедикт XVI на площі перед папською базилікою св. Івана на Латерані. Див. *Бенедикт XVI: Літургійне служіння Пресвятої Євхаристії та адорація Найсвятіших Тайн доповнюють одне одного* // <http://archive.catholicnews.org.ua/benedikt-xvi-liturgiine-sluzhinnya-presvyatoyi-yevkharistiyi> (перегляд 25 січня 2015 р.).

¹² Р. Тафт. Чи існує почитання Пресвятої Євхаристії на християнському Сході? Заувага до жовтневого Синоду 2005 р. на тему Євхаристії // *Наукові Записки УКУ*, число 1, серія Богослов'я, випуск 1. Львів 2009, с. 126.

Тема пресвятої Євхаристії у Східній Церкві було і досі є пов'язане виключно з Божественною Літургією, а під час посту – Літургією передосвячених дарів чи особливою монастирською службою, яка називається *типіка* (зображальна, обідниця). У Східній Церкві св. Причастя рідко вдіялося поза цими богослужіннями; виняток становили тільки недужі¹³, а також солдати на війні¹⁴.

Євхаристійне почитання у Східній Церкві полягає в підготовці вірних до Причастя й у власне Причасті, а також у їх благословенні на Божественній Літургії Святими Таїнствами Тіла і Крови після св. Причастя, із виголошенням слів: «Спаси, Боже, людей Твоїх і благослови насліддя Твоє»¹⁵, чого немає на Святій Месі (Божественній Літургії) в РКЦ¹⁶.

Східна Церква постійно уникає всякого почитання пресвятої Євхаристії поза св. Причастям, бо найкращим почитанням є приймання Христового Тіла і Крови. Східна Церква не відокремлювала пресвяту Євхаристію від Божественної Літургії, відтак не має звичаю виставлянь та адорацій Найсвятіших Тайн. Східній Церкві такі форми євхаристійного почитання чужі, бо суперечать властивому їй розумінню таїнства¹⁷.

Слуга Божий митр. Андрей Шептицький у праці «Східна і Західна ментальність» про євхаристійну побожність на Сході і Заході писав так:

¹³ М. Кунцлер. *Літургія Церкви*, с. 373.

¹⁴ Див.: 12 августа 1276 г. Ответы Константинопольскаго патриаршаго собора на вопросы сарайскаго епископа Феогноста // *Памятники древне-русскаго каноническаго права (Ч. 1: Памятники XI – XV в.)* / Русская историческая библиотека, издаваемая Императорской Археографической комиссией, Т. 6, ч. 1, 2-е изд. СанктПетербургъ: Тип. М. А. Александрова 1908, с. 138.

¹⁵ *Священна і Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого*. Львів 1996, с. 77.

¹⁶ Святая Месса // <http://catholicsamara.ru/mass> (перегляд 15 лютого 2015 р.).

¹⁷ Див. К. Королевський. *Рим і обрядово-літургічні дискусії у Патріаршій Київській Вселенській Церкві між двома світовими війнами*. Львів 2002, с. 238.

На Сході найкращий культ почитання Пресвятої Євхаристії є Св. Літургія, основою її є жертва, а Святе Причастя плодом... На Заході побожність пробуджується виставленням Найсвятіших Тайн. На Сході той самий результат одержується їх закриттям... Розкрити його – це було б майже те саме, що профанувати його. Звідси всі акти ритуалу, які намагаються заховати Найсвятіші Тайнства і тримати вірних у віддалі від престолу... Захід надає Святим Речам деякого характеру реалістичності. Святі речі стягаються вниз до людського рівня, на Сході навпаки, намагаються надати предметам свого почитання абстрактний і гієратичний характер, творячи в такий спосіб атмосферу врочистості і достоїнності¹⁸.

Євхаристійне почитання на Сході залишається там, де воно було і в східному, і в західному християнстві до Середньовіччя – в контексті Божественної Літургії¹⁹. У західному ж богослов'ї та благочесті щодо цього відбулися зміни в добу Середньовіччя і Бароко²⁰.

Проф. Роберт Тафт підкреслює, що і Західна, і Східна Церкви мають повне право розвивати своє обрядове життя так, як вважають за потрібне, тому і східне, і західне почитання Пресвятої Євхаристії мають право на існування²¹.

Важливо зауважити, що всі Східні Православні Церкви досі звершують почитання пресвятої Євхаристії лише в поєднанні з Божественною Літургією та Причастям і не мають свята на честь «Тіла Христового» («Пресвятої Євхаристії»). Щоправда, деякі Східні Католицькі Церкви – Сирійська, Халдейська, Маронітська, Вірменська, Коптська, Мелхітська та Українська Греко-Католицька – в той чи інший час мали не тільки свято «Тіла Христового»

¹⁸ Andrew Sheptytsky. *Eastern and Western Mentality // Eastern Churches Quarterly*, Vol. IX. Winter 1952, с. 395-396. Ця ж стаття є і в: *Commonweal*, Vol. 12, October 8, 1930, с. 570-574.

¹⁹ Р. Тафт. Чи існує почитання Пресвятої Євхаристії на християнському Сході?., с. 132.

²⁰ Там само, с. 142.

²¹ Там само.

(«Божого Тіла» чи «пресвятої Євхаристії»)²², а й прийняту від РКЦ двоаспектну практику почитання пресвятої Євхаристії.

Почитання пресвятої Євхаристії в УГКЦ

Наші предки, приймаючи від Візантії християнську віру, прийняли також і східно-церковну традицію почитання таїнства пресвятої Євхаристії. Про ревне зберігання східного благочестя в почитанні Євхаристії свідчить практика Київської Церкви X-XV ст. Про бажання зберігати в східному дусі почитання пресвятої Євхаристії в Київській Унійній Церкві говорять артикули Берестейської унії 1596 р., а саме 7-й артикул: «Щоб нас не примушували відбувати процесії на день свята Тіла Христового, а щоб ми могли ходити з процесіями зі своїми Святими Тайнами, бо в нас є інша [практика щодо] Святих Тайн»²³, та 23-й артикул: «Щоб нам не забороняли публічно, при свічках і ризах, згідно з нашим звичаєм, нести до недужих Святи Тайни»²⁴. Попри це, вже перший похід із освяченими святими дарами, раніше не знаний Київській Унійній Церкві, вона провела після завершення Берестейського синоду в 1596 р., під час святкувань, коли відбувалося торжественне перенесення святих дарів з унійного храму до латинського²⁵.

Церковний діяч, письменник-полеміст Касіян Сакович говорить про походи зі святими дарами в унійній Церкві вже у першій пол. XVII ст., а їх запровадження приписує володимирським єпископам Йоакиму Мороховському (1613–1631) та Йосифу Баковецькому (1632–1650)²⁶.

²² Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*, с. 191.

²³ Б. Гудзяк. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*. Львів 2000, с. 332.

²⁴ Б. Гудзяк. *Криза і реформа...*, с. 335.

²⁵ Див. О. Halecki. *From Florence to Brest, (1439-1596)*. Rome: Sacrum Poloniae Millennium 1958, с. 381.

²⁶ Див. К. Sakowicz. *Perspektywa, y objaśnienie błędów, herezyey, y zabobonow, w Grekoruskiej Cerkwi Disunickiej [...]*. Krakow 1642, с. 46–47.

Церковний письменник і літургіст Пахомій Огілевич, пишу-чи до Рима у 1665 р., констатує, що отці-василіяни започаткували проведення врочистого походу на свято Тіла Христового у Жи-ровичах, але підкреслює, що в умовах унії чітко зазначено, що руси-ни не зобов'язані цього робити²⁷.

Процесійні походи на свято «Тіла Христового» («Божого Тіла») у Жировичах критикував свідок їх запровадження василіянин Петро Камінський²⁸ та інші. Попри це, в другій пол. XVII ст. в унійній Церкві процесійні походи зі святими дарами стають по-ширенішими. Митрополит цієї Церкви Киприян Жоховський у 1680 р. на люблінському колоквіумі вже говорить не тільки про процесійні походи із святими дарами (що практикувала унійна Церква), а й про 40-годинне набожество, про часте виставлення святих дарів у монстранції²⁹. Отже, як бачимо, звичай почитан-ня таїнства пресвятої Євхаристії поза Божественною Літургією та Причастям вірних, не знаний Київській Церкві, був перейня-тий від Римо-Католицької Церкви в XVII ст. духовенством чину св. Василія Великого, які поширювали цю практику по цілій уній-ній Церкві й у наступні століття.

У 1720 р. Замойський Синод, щоб підкреслити правдивість католицького євхаристійного віровчення і практики та наго-лосити на зовнішньому почитанню пресвятої Євхаристії поза Божественною Літургією, постановляє обов'язково святкувати також і свято «Тіла Христового», яке вже святкували в Римо-Ка-толицькій Церкві та в цілій унійній Церкві³⁰. При цьому, Синод забороняє вірним вшановувати головою чи колінопріклоненням

²⁷ *Litterae Basilianorum in terris Ucrainae et Bielarusjae (1601-1730)* / ed. A. Welykyj, Vol. I. Romae 1979, с. 109.

²⁸ В. Щурат. *В обороні Потієвої Унії*. Львів 1929, с. 92.

²⁹ Ю. Катрій. *Пізнай свій обряд*, с. 196.

³⁰ Див. Синодъ провинціальный рускій ѓтбувшій ся въ мѣстѣ Замостю року 1720 // *Додатокъ до чинностей и рѣшень руского провинціального собора въ Галичинѣ*. Львѡвъ 1897, с. 261.

дари, коли їх виносять на Великому вході; підкреслює, що це може бути ідолопоклонством³¹.

Синод приписує, щоб перенесення святих дарів до хворих відбувалося з великою пошаною і прилюдно, у супроводі свіченосців, якщо дім хворого близько, або таємно, у срібній або цинковій дароносиці, при наявності епитрахилі та свічки для моменту причастя; хто б робив інакше – підпаде під суд єпископа³². Крім того, Синод вказує для більшого почитання пресвятої Євхаристії зберігати святі дари в срібній чи цинковій посудині на головному престолі у кивоті, перед яким лампада має горіти постійно (чи принаймні під час недільних та святкових відправ, якщо церква бідніша)³³. Замойський Синод 1720 р. скасовує давній звичай Східної Церкви причащати новоохрещених дітей Святою Кров'ю³⁴, та не дозволяє причащати дітей, які не прийшли до вживання розуму – мотивує це тим, що вони ще не втратили благодаті Хрещення і не мають потреби в Євхаристії³⁵.

У 1738 р. з'явився перший друкований богослужбовий текст свята «Пресвятої Тайни Євхаристії» (а не «Тіла Христового»)³⁶ для вжитку в унійній Церкві, яким західне євхаристійне віровчення

---

³¹ Див. Синодъ провинціальный рускій..., с. 217; *Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.* / перекл. з лат. І. Козовик. Івано-Франківськ 2006, с. 166-167.

³² Див. Синодъ провинціальный рускій..., с. 214-215; *Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.*, с. 160-161; Ю. Федорів. *Замойський синод 1720 р.* Рим 1972, с. 31-32.

³³ Див. Синодъ провинціальный рускій..., с. 215; *Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.*, там само; Ю. Федорів. *Замойський синод 1720 р.*, с. 32.

³⁴ Див. Синодъ провинціальный рускій..., с. 211; *Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.*, с. 154-155; Ю. Федорів. *Замойський синод 1720 р.*, с. 30.

³⁵ Див. Синодъ провинціальный рускій..., с. 214; *Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.*, с. 158-159; Ю. Федорів. *Замойський синод 1720 р.*, с. 31.

³⁶ *Вослэдованія Праздникомъ Пресвятой Тайни Євхаристіи, Состраданія Пресвятія Бгородица и Блженнаго Священномученика Иосафата † Святаго Собора Замойскаго преподаннимъ, типомъ издашася въ Манастирѣ Уневскомъ чину святаго Василія Великого. Въ лѣто от Воплощенія Бога Слова [...].* Амінъ.

впроваджено в практику. Відтоді і в унійній Церкві, як це практикувалося в римо-католицьких костелах, щораз більше стає звичаєм під час різних богослужб (і навіть під час Святої Літургії) виставляти святі дари в монстранціях, благословляти ними поза Літургією та навіть організувати процесії зі святими дарами.

Якщо Замоїський Синод у 1720 р. лише підтвердив свято «Тіла Христового» («Божого Тіла») для унійної Церкви, то Львівський провінційний Синод Греко-Католицької Церкви у 1891 р. вже підносить свято «Пресвятої Євхаристії» до ряду великих Господніх свят, з 8-денним попразденством, і наказує його святкувати щорічно у четвер після Неділі всіх святих, але з огляду на робочий день, доручає переносити його на наступну неділю. Відкидаючи східне літургійне благочестя щодо почитання пресвятої Євхаристії, Синод поручає священникам виставляти святі дари та робити з ними обхід навколо церкви під час Літургії, в день свята «Пресвятої Євхаристії» і в храмовий празник³⁷, а також дозволяє їм (тобто говорить, що вони можуть) це робити, коли є торжество:

1. у празник Пасхи³⁸;
2. у випадку місії³⁹;
3. під час відпустів – у тих церквах, які Апостольський престол удостоїв⁴⁰.

Львівський провінційний Синод ГКЦ в 1891 р. також усупереч духу Східної Церкви приписує виставляти святі дари у Велику П'ятницю і Суботу на Божому гробі чи на престолі та носити їх під час обходу довкола Церкви з плащаницею у велику П'ятницю і перед утренею Воскресіння Господнього⁴¹.

---

³⁷ *Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбывшого во Львові въ 1891. Львѣвъ 1897, с. 125.*

³⁸ Там само, с. 126.

³⁹ Там само, с. 126.

⁴⁰ Там само, с. 126.

⁴¹ Там само, с. 127.

Постанови цього Синоду щодо почитання пресвятої Євхаристії входять у Типик, опрацьований о. І. Дольницьким та виданий у 1899 р. і поширений (для регулювання церковних богослужінь) по Греко-Католицькій Церкві⁴².

Попри те, що митр. Михайло Рогоза разом із єпископами, прийнявши Берестейську унію в 1596 р., дуже бажали зберегти традиції та звичаї Східної Церкви щодо богослужінь⁴³, переважало уподібнення до латинського обряду, який навіть уважали вищим від східного. Так західні літургійні практики, у т.ч. почитання пресвятої Євхаристії поза Святою Літургією та Причастям вірних, входили в літургійне життя унійної Церкви.

Усупереч старанням деяких богословів (вл. Григорій Хомишин, вл. Йосафат Коциловський, вл. Мирослав Марусин та ін.) виправдати почитання пресвятої Євхаристії в ГКЦ поза Божественною Літургією, набагато більше богословів (митр. А. Шептицький, о. д-р Б. Липський, о. Ю. Катрій та ін.) протягом ХХ ст. відчували інтуїтивно, що таке почитання чуже духові візантійсько-слов'янського обряду їхньої Церкви. Полемічна дискусія всередині духовенства ГКЦ точилася не стільки щодо запровадження в ГКЦ свята «Пресвятої Євхаристії», скільки щодо, пов'язаних із ним набожеств (святі години, суплікації, виставлення святихдарів у монстранції та благословення ними), оскільки ті практики суперечили східній традиції, яка не знала і досі не має почитання пресвятої Євхаристії поза Божественною Літургією та Причастям.

Про той час митр. А. Шептицький у пастирському посланні про обряди (1941 р.) говорить так:

Нашим батькам, і перед і після Замойського Синоду здавалося, що треба їм було якнайбільшим числом, хоч би й малих звичаїв і практик зближатися якнайбільше до латинського обряду, щоб заслужити

⁴² *Типікь*. Львовъ 1899, с. 505-510, 512-515.

⁴³ Див. Артикули Берестейської Унії: Б. Гудзяк. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*, с. 331-337.

собі у латинників, найближчих сусідів, як і в латинників в західних краях Європи та в Римі на опінію правдивих католиків. Та думка пхала много з наших священиків до приймання живцем з латинського обряду незаконних, бо неodobrenих Ап. Престолом, а навіть ніякою церковною владою в нашій Церкві звичаїв⁴⁴.

Знаючи полемічну дискусію в УГКЦ щодо почитання пресвятої Євхаристії, у першій пол. ХХ ст. римська Літургійна комісія, якій Апостольський Престіл доручив переглянути і перевидати богослужбові книги для УГКЦ згідно з давньою східною традицією⁴⁵, перейменовує назву свята «Пресвята Євхаристія» для УГКЦ. У Часослові видання 1950 р. воно вже назване «Торжественне поклонення пречистим Тайнам Тіла і Крови Господа нашого Ісуса Христа»⁴⁶. Цим рішенням Комісія бажала звести в УГКЦ почитання пресвятої Євхаристії до Божественної Літургії та Причастя вірних, проте їй це не вдалося.

УГКЦ протягом ХХ ст., як не парадоксально, не вдалося повністю позбавитися позалітургійного почитання пресвятої Євхаристії, оскільки, з одного боку, *Типик* (о. І. Дольницького), а з іншого – *Молитвослов* (отців-василіян) давали і досі дають змогу єпископам та священикам надалі практикувати почитання пресвятої Євхаристії поза Божественною Літургією та Причастям. На жаль, уже протягом 25 років після виходу УГКЦ із підпілля не видано новий Типик або Молитвослов (чи Часослов) для УГКЦ, тимчасом як можна було видати принаймні постанову, яка б роз'яснювала священикам, що позалітургійне почитання пресвятої Євхаристії, подане в Типику о. І. Дольницького та Молитвослові отців-василіян⁴⁷, не потрібно практикувати, бо воно суперечить літургійному богослов'ю Східної Церкви та її благочестю.

---

⁴⁴ *Письма-послання Митрополита Андрея Шептицького, ЧСВВ. з часів німецької окупації*. Йорктон, Саск 1969, с. 154.

⁴⁵ М. Соловій. *Божественна Літургія*. Львів 1999, с. 102.

⁴⁶ *Часословъ*. Римъ 1950, с. 816.

⁴⁷ *Молитвослов*. Рим 1990, с. 1342-1343.

Можливо, УГКЦ сьогодні варто, взявши до уваги артикули Берестейської унії, Декрет про Східні Католицькі Церкви (з II Ватиканського Собору)⁴⁸, Інструкцію застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков⁴⁹, думку святого папи Івана Павла II⁵⁰ та в дусі екуменічного діалогу з усіма церквами Київської традиції⁵¹, не тільки на словах, але нарешті юридично через літургійні тексти (новий устав, часослов) повернути почитання пресвятої Євхаристії в контекст виключно Божественної Літургії та Причастя, а свято «Торжественного поклонення пречистим Тайнам Тіла і Крови Господа нашого Ісуса Христа», яке взагалі не вписується в літургійний цикл святкувань літургійного року Східної Церкви, скасувати чи залишити, призначивши його святкування у Великий Четвер, коли Ісус Христос установив Таїнство Пресвятої Євхаристії, але, звісно, змінивши назву свята й обов'язково – змінний богослужбовий текст (вечірні, утрени та Божественної Літургії).

⁴⁸ «У разі, якщо Східні Церкви відступили від своїх традицій через обставини часу чи осіб, вони повинні повернутися до традицій своїх предків». Див. II Ватиканський Собор. Декрет «Про Східні Католицькі Церкви», п. 6.

⁴⁹ «У кожній спробі літургійного оновлення потрібно брати до уваги досвід православних братів, знаючи його, поважаючи і якомога менше відступаючи від нього, щоб не збільшувати вже існуючого відокремлення, а радше потрібно нарощувати зусилля для можливих адаптацій, які б називали і які треба опрацьовувати спільно. Таким чином буде виявлятися вже існуюча єдність у щоденному прийнятті тієї самої духовної поживи, що походить з однієї і тієї спільної спадщини». *Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков*. Львів 1998, с. 23 (гл. III § 21).

⁵⁰ «Східні Церкви мають мати відвагу знову віднайти автентичні традиції власної тотожності, відновлюючи, де потрібно, первинну чистоту». Іван Павло II. Проповідь під час Святої Літургії у Вірменському обряді 21 листопада 1987 // *L'Osservatore Romano*, 23-24 листопада 1987, с. 6.

⁵¹ «Потрібно уникати будь-яких непотрібних відмінностей між літургійними книгами Східних Католицьких Церков і Православних Церков. Радше, треба заохочувати до використання, в міру можливого, спільних видань». *Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков*, с. 29-30 (гл. IV, § 29).

Можна сподіватися, що після видання нових літургійних книг, які ще в 2008 р. Синод УГКЦ доручив підготувати і видати⁵², почитання пресвятої Євхаристії знову стане природнім і зрозумілим східному літургійному благочестю.

Ціль Євхаристійного почитання у Східній і Західній Церквах

Важливо зазначити, що пресвята Євхаристія є це кульмінаційним моментом у літургійному житті і Східної, і Західної Церков. Водночас, почитання пресвятої Євхаристії відрізняється, але лише в підході та інтепретації. Західна Церква говорить про Ісуса Христа як Євхаристійного, який покинув велич неба та замешкав у кивоті, щоб бути якнайближче до людей, тому престіл і кивот є предметом особливої уваги та почитання не тільки під час, а й поза Святою Літургією. В Західній Літургії центром є Євхаристійний Христос, який перебуває на Землі та стає духовною поживою людей⁵³. На Східній традиції центром Божественної Літургії є Ісус Христос, друга особа Бога, а не Євхаристійний Христос, оскільки Східна Церква не вживає вислів «Євхаристійний Христос», щоб уникнути дуалізму – ідеї двох Христів. Пресвята Євхаристія у Східній Церкві – це найголовніше джерело освячення і преображення людини⁵⁴. Отець Іван Шевців підкреслює: «Євхаристія – це Таїнство віри, любови і єдності поодиноких християн і цілої Церкви»⁵⁵.

---

⁵² Див. Постанови Патріаршого Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, що відбувся у Львові-Брюховичах, від 2 до 9 вересня 2008 року Божого // <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2008/> (перегляд 5 січня 2015 р.).

⁵³ Див. II Ватиканський Собор. Конституція «Про Святу Літургію», п. 7.

⁵⁴ Н. Святогорець. *Невидима боротьба*. Львів 2011, с. 153.

⁵⁵ І. Шевців. *Святі Тайни в українським обряді*. Сідней 1982, с. 85.

Усупереч різниці в підходах до почитання пресвятої Євхаристії, в Східній і Західній Церквах ціль Євхаристійного почитання полягає у Причасті вірних, яке відбувається на Божественній Літургії (чи Месі) та засноване на словах самого Ісуса Христа:

Істинно, істинно говорю вам: Якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете Його кров, не матимете життя в собі. Хто тіло Моє їсть і кров Мою п'є, той живе життям вічним, і Я воскресну його останнього дня. Бо тіло Моє - їжа правдива, і кров Моя - правдивий напій. Хто споживає тіло Моє і кров Мою п'є, той у Мені перебуває, а Я - в ньому. Як Мене Отець живий послав, і Я Отцем живу, так і той, хто споживає Мене, житиме мною (Ів. 6, 53-57).

Ісус Христос наполягає, щоб ми споживали Його пресвяте Тіло і пили Його Кров. Поки живемо в тілі, маємо проблему із хворобою гріха, тому потребуємо ліків проти цієї недуги. Найсильнішим ліком проти гріха й упадків людини є Тіло Ісуса Христа Чоловіколюбця⁵⁶. Тож якщо бажаємо вилікуватися, бути здоровими, міцними і готовими до вічного життя, мусимо споживати Тіло і Кров Христа.

Хто споживає Його Тіло і Кров, той може сміливо з ап. Павлом сказати: «Живу вже не я, а живе Христос у мені[...], Який полюбив мене і видав Себе за мене» (Посл. до Гал. 2, 20). Пам'ятаймо при цьому, що ап. Павло закликає нас спершу випробовувати себе, а вже потім їсти і пити чашу Господню, бо «хто буде їсти хліб або пити чашу Господню недостойно, буде винен за тіло і кров Господню» (1 Посл. до Кор. 11, 27).

Не забуваймо, що в тому, хто живе у тісній злуці з Ісусом Христом, не може запустити своє коріння безвірство і блюзнірство. Для такої людини нестрашні сила пекла й антихриста, які шаліють у світі, бо Господь оберігає її від сітей диявольських і веде дорогою спасіння до вічного життя⁵⁷.

⁵⁶ Н. Святогорець. *Невидима боротьба*, с. 153.

⁵⁷ Там само, с. 153-154.

Висновок

Усупереч тому, що в Римо-Католицькій Церкві досі існує євхаристійний культ поза Божественною Літургією, Східні Католицькі Церкви, які в певний час його прийняли від РКЦ, мають повне право і можливість відмовитися від нього та повернутися до традицій своїх предків. Декрет про Східні Католицькі Церкви дає змогу всім Східним Католицьким Церквам повернути практику (яку вони колись зберігали) почитання пресвятої Євхаристії безпосередньо до Божественної Літургії та Причастя⁵⁸. Не винятком є й УГКЦ.

Можливо, повернувшись до давньої практики почитання пресвятої Євхаристії виключно під час Божественної Літургії та Причастя вірних, УГКЦ не тільки повернеться до традиції Східної Церкви, а й не дасть змогу позалітургійному почитанню переважити над літургійним, у якому звершується Безкровна жертва та подається святе Причастя вірним.

Після II Ватиканського Собору вже у самій РКЦ Євхаристійному культу поза Божественною Літургією відведено другорядне місце. Цей Собор у Конституції про Святу Літургію, виданій 4 грудня 1963 р. безпосередньо для РКЦ, визначає: «Літургія є тією вершиною, до якої прямує діяльність Церкви, й одночасно є і тим джерелом, звідкіля випливає вся її сила...».⁵⁹

У сучасну добу екуменізму, повернення до почитання пресвятої Євхаристії виключно в контексті Божественної Літургії та Причастя вірних, як було в I-му тисячолітті в цілій Церкві, може великою мірою спричинитися найперше до зближення двох західних віровизнань – католицизму і протестантизму. Первісне почитання пресвятої Євхаристії (яким воно було в I-му тисячолітті), може не тільки злагіднити дві крайні протилежності: римо-католицизм із

⁵⁸ Див. II Ватиканський Собор. Декрет «Про Східні Католицькі Церкви», п. 6.

⁵⁹ Див. II Ватиканський Собор. Конституція «Про Святу Літургію», п. 10.

його надмірним євхаристійним реалізмом, який неначе переносить з неба на землю осередок нашого богопочитання, та протестантизм із його перебільшеним євхаристійним спіритизмом, який обмежує дійсну присутність Ісуса Христа в євхаристійних дарах тільки до часу св. Причастя, – але може спричинитися і до наближення двох великих віровизнань: католицизму і православ'я.

Анотація

У цьому тексті запропоновано застанову над почитанням пресвятої Євхаристії у Східній та Західній Церквах в II тисячолітті; висвітлено історію звершення такого почитання в УГКЦ і представлено ціль Євхаристійного почитання, спільну для Східної та для Західної Церков.

Petro SABAT

Worship of the Most Holy Eucharist in UGCC

This paper offers reflections on Eucharistic worship in the Eastern Church and the Western one during the second millennium. The history of the Eucharistic worship in the UGCC is covered as well, and the common goal of such worship in both Eastern and Western Churches is presented.